

تأثیر آموزش تربیت جنسی بر هویت جنسی کودکان ۷ تا ۱۱ سال شهر شیراز^۱

سمیه یزدانی*
نادره سهرابی شگفتی**

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی تأثیر آموزش تربیت جنسی بر هویت جنسی کودکان ۷ تا ۱۱ سال شهر شیراز بوده است. ۵۶ دانش‌آموز مقطع ابتدایی ناحیه یک شهر شیراز در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ به صورت داوطلبانه انتخاب و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۱۴ دختر و ۱۴ پسر به صورت جداگانه) و کنترل (۱۴ دختر و ۱۴ پسر به صورت جداگانه) قرار گرفتند. گروه آزمایش در ۸ جلسه ۴۵ دقیقه‌ای تحت آموزش تربیت جنسی قرار گرفت و گروه کنترل هیچ مداخله‌ای دریافت نکردند. دانش‌آموزان پرسش‌نامه هویت نقش جنسیتی کودکان در فرهنگ‌های مختلف شتر، قبل و بعد از مداخله را تکمیل نمودند. داده‌ها با استفاده از تحلیل کوواریانس و نرم‌افزار آماری SPSS تحلیل شدند. نتایج نشان داد که آموزش تربیت جنسی بر هویت جنسی کودکان ۷ تا ۱۱ سال تأثیر معناداری دارد. در کل، نتایج این تحقیق نشان داد که تربیت جنسی موجب شکل‌گیری هویت جنسی در دانش‌آموزان می‌گردد.

واژه‌های کلیدی: تربیت جنسی، هویت جنسی، عزت نفس جنسی

مقدمه

هویت جنسی از مفاهیم تحولی مهم در حوزه روانشناسی من می‌باشد. تحول هویت جنسی در افراد از کودکی آغاز می‌گردد و این فرایند تا نوجوانی ادامه خواهد داشت. فرهنگ و آموزه‌های اجتماعی از مهم‌ترین منابع شکل‌دهی هویت جنسی است. نقش‌ها و نگرش‌های جنسی در هر فرهنگ محتوای هویت جنسی را تشکیل می‌دهد. بنابر مبانی نظری موجود، شکل‌گیری هویت جنسی کاملاً اکتسابی است و آموزه‌های رسمی و غیر رسمی عامل مؤثر در این شکل‌گیری است (Kanani, 2017). احساس هویت را هماهنگی ادراکی فرد از خویشتن با ادراک دیگران از او تعریف می‌کنند برزونسکی (Berzonsky, 2003) و شکل‌گیری آن به صورت یک سازه و ساختار اجتماعی - روانی است که باعث جدایی و افتراق فرد از سایرین می‌شود (Kahani, 2002). یکی از مهم‌ترین وجوه هویت انسانی، هویت جنسی (gender identity) است که طی فرایند جامعه‌پذیری در قالب نهادهای رسمی و غیررسمی شکل می‌گیرد. در خلال فرایند جامعه‌پذیری اعضای جامعه الگوهای ادراکی، عاطفی و رفتاری مربوط به جنس

۱. این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی با مجوز پژوهشی شماره ۱۳۹۷/۱/۱۶۲/۵۸۵ می‌باشد.

* کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی مرودشت، ایران (نویسنده مسئول)
** استادیار گروه روان‌شناسی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران Sohrabi_sh2006@yahoo.com

خود را فراگرفته و درونی می‌سازند. طی کردن موفقیت‌آمیز این فرآیند موجب شکل‌گیری یک هویت جنسی سازگار با جامعه می‌گردد (Ceglie, 2000). شخصی که هویت جنسی سالم دارد می‌تواند با قاطعیت بگوید مرد است یا زن؛ بنابراین انسان‌ها برای آنکه تجربیات اجتماعی و جنسی آن‌ها در بزرگسالی رضایت‌بخش و ارضاء‌کننده باشد، باید از رشد هویت جنسی مناسب برخوردار باشند (Atkinson & Hilgard, 2000, cited in Baraheni, 1395). متفکران زیادی به جنسی بودن هویت اعتقاد دارند. هر فردی با دانستن این که زن است یا مرد، جایگاه جنسی خود را پیدا می‌کند و می‌تواند نقش ایفا کند. هویت جنسی یک حالت روان‌شناختی است که بازتاب احساس درونی شخص از مرد یا زن بودن خویش است. در اکثر افراد این احساس در ۲ تا ۳ سالگی ظاهر می‌شود (Sadock & Sadock, 2017, cited in Ganji, 2015). کسب هویت جنسی از سوی کودکان نشان از بروز نوعی خودآگاهی در مورد جنسیت است. هر چه این خودآگاهی عمیق‌تر باشد، کودک ادراک دقیق‌تری در باب تشخیص جنسی و ثبات جنسی خود خواهد داشت. یکی از مشهورترین افرادی که در امر مطالعه هویت جنسی تلاش فراوان کرده لورنس کولبرگ (Lawrence Kohlberg) است. وی معتقد است که درک کودکان از جنسیت همانند درک آن‌ها از جهان فیزیکی تحول می‌یابد (cited in Bjork lund, 1966, 1969, 1989).

متأسفانه تابوهای فرهنگی موجود در بعضی از کشورها باعث شده است که اطلاعات جنسی به‌صورت نادرست در بین کودکان وجود داشته باشد و کودک بدون اینکه صحبتی در این مورد بکند بزرگ شود و بسیاری از کنجکاوی‌های او سرکوب شود. نوزاد زمانی که چشم به دنیا باز می‌کند با خود شور و شفع می‌آورد و برای اینکه این نشاط تداوم یابد، باید به هر آنچه که جزئی از مراحل رشد او است دقت کنیم و آن را نادیده نگیریم، زیرا اگر به آن‌ها توجه دقیق و درستی شود، بخشی از بحران‌ها را از بین می‌برد. در جامعه‌ی امروزی عواملی چون توسعه‌ی تکنولوژی ارتباطی و اطلاعاتی شدن جامعه، نه‌تنها زندگی مادی و اقتصادی مردم را تغییر داده بلکه چهارچوب‌های شناختی آن‌ها را نیز دگرگون ساخته است. در این شرایط انسان‌ها بیش از پیش به هویت به‌عنوان منبع توانایی برای نظم بخشیدن به زندگی و دنیای اطراف نیازمندند. هویت‌های چندگانه انسان‌ها که در زمینه‌های خاص قابل‌استفاده هستند از طریق ارتباط متقابل با محیط بروز پیدا می‌کنند. زن یا مرد بودن از جمله مهم‌ترین ملاک و معیارهای هویتی است که جوامع بشری همواره برای دسته‌بندی افراد بدان توجه داشته‌اند. به‌تدریج که کودکان بزرگ‌تر می‌شوند، نقش عوامل خارج از خانواده در شکل‌دهی نقش آموزشی جنسی از قبیل همسالان، معلمان، مدرسه، کتاب‌های درسی و رسانه‌های جمعی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند (Abroshan & Arjmandi, 2015). هر جامعه‌ای با قوانین رسمی و هنجارهای غیررسمی خود تعیین می‌کند که مرد و زن هر یک چه رفتارهایی باید داشته باشند، چه نقش‌هایی می‌توانند یا باید بر عهده بگیرند و چه ویژگی‌های شخصیتی برای آن‌ها مناسب است (Atkinson & Hilgard, 2000; Baraheni, 2016). باوجوداینکه مذکر و مؤنث بودن واقعیتی زیستی است، پذیرش یا عدم پذیرش خود به‌عنوان مذکر یا مؤنث، موضوعی روانی است که به‌وسیله آنچه کودک درباره خود به‌عنوان مرد یا زن احساس می‌کند تعیین می‌گردد. با توجه به اهمیتی که هویت جنسی در زندگی فردی و نیز تعاملات اجتماعی دارد، اگر این بخش از هویت دچار اختلال و

نقص شود، بر تمام بخش‌های زندگی اجتماعی تأثیر گذاشته و باعث بروز مشکلاتی می‌شود که پژوهش درباره آن و راهکار جهت حل این مشکل چه از نظر فردی و چه اجتماعی از اهمیت بسزایی برخوردار است. ما چه خواهیم و چه نخواهیم نمی‌توانیم آمار دختران و پسرانی که سالانه به دلیل نپذیرفتن هویت جنسی خود برای تغییر جنسیت اقدام می‌کنند را نادیده بگیریم. کودک، ضعیف‌ترین عضو جامعه است که سلامت روح و جسم او، ضامن تعالی کشور است؛ بنابراین به‌طور قطع می‌توان اذعان کرد که فاصله بین کودکی تا دستیابی به هویت جنسی سالم مانند یک میدان مین می‌باشد و برای عبور بی‌خطر لازم است کودکان، با مفهوم گسترده جنسیت آشنا شوند (Ghalandari & Rafiee, 2014)؛ زیرا آن‌ها دارای جنسیت هستند و محیط خانواده، دوستان، مدرسه و رسانه‌ها نیز بر نگرش جنسی آن‌ها تأثیرگذار هستند. مرد بودن و زن بودن و هویت جنسی بشر حاصل حوادث پس از تولد است لذا تربیت درست و به‌موقع و مستمر می‌تواند کودک را در جهت رشد جنسی سالم کمک کند و او را به مقام والای انسانی برساند. کودکانی که درک عمیقی از خود دارند و در مورد نقاط قوت و ضعف خود اطلاع دارند، به نظر راحت‌تر می‌توانند تعارض‌ها و رفتارهای منفی ایجاد شده را حل‌وفصل کنند و تمایل بیشتری به لبخند زدن دارند و از زندگی بیشتر لذت می‌برند.

تربیت درست و به‌موقع و مستمر می‌تواند کودک را در جهت رشد جنسی سالم کمک کند و او را به مقام والای انسانی برساند. تربیت جنسی (sexual education) از انواع تربیت است که در کنار سایر ساخت‌های تربیت همچون تربیت اجتماعی، تربیت اخلاقی، تربیت سیاسی قابل‌طرح می‌باشد. طبق آخرین تعریف سازمان بهداشت جهانی (World Health Organization)، تربیت جنسی عبارت است از کلیه اقداماتی که از دوران اولیه زندگی انسان در جهت رشد متعادل و مناسب گزینه جنسی صورت می‌گیرد و اهداف آن اطلاع‌رسانی جنسی، کمک به تکامل رفتارهای جنسی، کمک به اجرای وظائف جنسی، تداوم و بقای نسل و رسیدن به آرامش است. با آموزش تربیت جنسی به‌طور صحیح سازه‌های بهداشت روانی در جهت رشد سالم جنسی تشکیل خواهد شد. با توجه به اینکه رشد جنسی هم مانند سایر مراحل رشد باید درست و به‌موقع انجام پذیرد تا کودک از یک نگرش سالم جنسی برخوردار شود اگر از تربیت جنسی فرزندان مان غافل شویم از جریان‌های اطلاعاتی آلوده استفاده می‌کنند و در نتیجه سلامت جنسی آن‌ها به خطر می‌افتد (Sandfort & Ehrhardt, 2000).

علی‌رغم پژوهش‌های کاربردی بسیار ناچیزی که در این حیطه صورت گرفته است؛ موحدیان (Movahedian, 2016)، بر ضرورت اجرای تربیت جنسی کودکان و نوجوانان برای مراقبت از هویت جنسی آن‌ها و قلندری و رفیعی (Ghalandari & Rafiee, 2014)، بر لزوم تربیت جنسی کودکان با توجه به افزایش محرک‌های جنسی و بلوغ زودرس و همچنین انحراف‌ها و آموزش‌های غلط در کودکان تأکید کرده‌اند. خضرائی‌راد (Khazraee Rad, 2017) دریافت که تربیت جنسی ارائه سلسله‌ای از اطلاعات ضروری روان‌شناختی، جسمانی و دینی در حوزه زمینه‌های جنسی مرتبط با فرد و به همراه آن ارائه اطلاعات و آگاهی‌هایی به وی در زمینه آشنایی بیشتر با خصوصیات جنس مخالف است. گزینه جنسی از نیازهای ذاتی انسان است و تربیت جنسی کودکان، نوجوانان و جوانان یک جنبه حساس و با

اهمیت از یادگیری آن‌ها است. آموزش جنسی کسب آگاهی در مورد کالبدشناسی و فیزیولوژی بدن انسان، اعمال جنسی، تولیدمثل و زندگی خانوادگی، پیشگیری از اختلال‌های جنسی و حاملگی ناخواسته و موضوعاتی از این قبیل است. سومارت و سوتا (Somart & Sota, 2013)، در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که مداخله‌های آموزشی عاملی مؤثر در شکل‌گیری هویت جنسی دانش و نگرش جنسی دانش‌آموزان است، در پژوهش دیگری آلن، تایمر و اورکیزا (Allen Timmer & Urquiza, 2016) نشان دادند که برنامه‌های جامع آموزش تربیت جنسی تأثیر مثبتی در به تأخیر انداختن آغاز رفتار جنسی، کاهش تعداد شریکان جنسی جدید در آینده و کاهش وقوع کنجکاوی‌های جنسی غیر محافظت‌شده در کودکان می‌شود و هم‌چنین ملیسا، نیکول آلجاندرا و هانا (Melissa, Nicole Alejandra, & Hannah, 2016) بر اهمیت نقش والدین در تربیت جنسی کودکان تأکید دارند.

به هر حال، هدف از پژوهش حاضر را بررسی تأثیر آموزش تربیت جنسی بر هویت جنسی کودکان مقطع ابتدایی شهر شیراز قرار دادیم چرا که رشد جنسی سالم حق تمام کودکان می‌باشد. لذا با توجه به اختلال‌های شایع جنسی که متأسفانه امروزه شاهد آن هستیم و اختلال در هویت جنسی یکی از آن‌ها می‌باشد. سؤال این پژوهش این بود که آیا آموزش تربیت جنسی می‌تواند بر هویت جنسی مؤثر است؟

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

این پژوهش نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه آزمایش و کنترل بود. جامعه این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع ابتدایی ناحیه یک آموزش پرورش شهر شیراز در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ بود که ۵۶ دانش‌آموز دختر و پسر با روش نمونه‌گیری داوطلبانه انتخاب شدند. پس از انتخاب یک مدرسه ابتدایی دخترانه و یک مدرسه پسرانه، از هر مدرسه ۲۸ دانش‌آموز از پایه‌های سوم (۲۲ نفر، ۳۵/۵٪)، چهارم (۱۶ نفر، ۳۳/۵٪) و پنجم (۱۸ نفر، ۳۲/۵٪) انتخاب و ۱۴ نفر به صورت تصادفی به گروه کنترل و ۱۴ نفر به صورت تصادفی به گروه آزمایش اختصاص یافتند. گروه آزمایش ۸ جلسه و در هر جلسه به مدت ۴۵ دقیقه با در نظر گرفتن اصول اخلاق پژوهش تحت آموزش تربیت جنسی قرار گرفتند. ضمناً هر دو گروه در پیش‌آزمون و پس‌آزمون در متغیر وابسته مورد ارزیابی قرار گرفتند.

صورت‌جلسه‌های آموزش تربیت جنسی کودک (هنرپروران، ۱۳۸۵)

جلسات	محتوای هر جلسه
اول	معارفه و برقراری ارتباط با کودکان - ایجاد محیط صمیمی و توأم با اعتماد اجرای پیش‌آزمون
دوم	سنجش سطح میزان آگاهی کودکان در مورد تفاوت‌های دختران و پسران سنجش سطح میزان احساس ارزشمندی گروه آزمایش نسبت به جنس مخالف صحبت پیرامون تفاوت‌های دختران و پسران به لحاظ اخلاقی و فیزیولوژی

جلسات	محتوای هر جلسه
سوم	<ul style="list-style-type: none"> • مروری بر مطالب عنوان شده در جلسه قبل • پاسخ به سؤالات احتمالی کودکان • بیان راهکارهایی برای داشتن یک شخصیت قوی که دوست داشتن خودمان و مراقبت از بدن از آن جمله است
چهارم	<ul style="list-style-type: none"> • مروری کوتاه بر مطالب عنوان شده در جلسه قبل • درک کامل هویت جنسی و نقش آموزشی جنسیتی متناسب با جنس خود
پنجم	<ul style="list-style-type: none"> • خواندن شعر نه برو بگو • از کودکان خواسته شد شعر را نتیجه گیری کنند • توضیح اندام‌های خصوصی بدن و متعلق بودن آن‌ها به خود شخص • پاسخ به سؤالات کودکان
ششم	<ul style="list-style-type: none"> • مرور مطالب جلسه قبل • توضیح حلقه محبت (کسانی که در شرایط خاص اجازه دارند اندام خصوصی را ببینند مثل پدر، مادر و دکتر) و اینکه هر کودکی باید بداند چه کسانی در حلقه محبت او هستند • بیان ۵ خطر بزرگ که شامل: <ul style="list-style-type: none"> ۱- نهایی پرخطر ۲- حرف پرخطر ۳- بغل کردن پرخطر ۴- لمس پرخطر ۵- نگاه پرخطر
هفتم	<ul style="list-style-type: none"> • پاسخ به سؤالات • آشنایی کودک با انواع تماس‌ها که شامل: <ul style="list-style-type: none"> تماس سبز: شامل کسانی که در حلقه محبت کودک می‌باشند می‌شود تماس قرمز: شامل کسانی که خارج از حلقه محبت کودک می‌باشند، می‌شود؛ و توضیح اینکه تماس سبز می‌تواند به قرمز تبدیل شود تماس زرد: تماس‌های معمول کودک • آشنایی با آزارهای جنسی و توضیح اینکه افراد آزاردهنده گاهی از نزدیکان ما هستند
هشتم	<ul style="list-style-type: none"> • مروری بر مطالب عنوان شده و پاسخ به سؤالات • بیان داستان برخی از رازها باید فاش شود • نتیجه‌گیری داستان و جمع‌بندی مطالب آموزش داده شده • اجرای پس‌آزمون

ابزار اندازه‌گیری

پرسش‌نامه هویت نقش جنسیتی در فرهنگ‌های مختلف. این پرسش‌نامه توسط شرتزر، سیورا، لافر و مک بیرد (Schertzer Silvera, Laufer, & McBride 2008) تهیه شده و دارای ۱۶

ماده و ۲ خرده مقیاس خصوصیت‌های مردانه (۸ ماده) و خصوصیت‌های زنانه (۸ ماده) است و ماده‌های این ابزار در یک طیف لیکرت هفت رتبه ای (هرگز تا همیشه) نمره‌گذاری می‌شود. شرتزر و همکاران ضریب پایایی این پرسش‌نامه را به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۶ محاسبه کرده‌اند. در پژوهش حاضر، ضرایب آلفای کرونباخ برای خصوصیات زنانه و مردانه به ترتیب ۰/۷۸ و ۰/۷۱ محاسبه شد.

روند اجرای پژوهش

پس از طی مراحل اداری و اخذ مجوز از طرف اداره کل آموزش و پرورش، نمونه مورد نظر انتخاب و پیش آزمون بر روی آنها اجرا شد. سپس آموزش تربیت جنسی بر روی گروه آزمایش در هر جلسه بر طبق بسته آموزشی اجرا گردید که در طی ۸ جلسه (هر هفته دو جلسه) کلیه مطالب مورد نظر آموزش داده شد و در انتها از هر دو گروه آزمایش و کنترل پس آزمون گرفته شد. ضمناً کلیه ملاحظات اخلاق پژوهش مانند رازداری و تمایل به شرکت در پژوهش اعمال گردید.

تحلیل داده‌ها

داده‌ها با استفاده از روش آماری تحلیل کوواریانس و نرم افزار آماری SPSS-۲۲ تحلیل شدند.

یافته‌ها

جدول ۱

میانگین و انحراف ابعاد هویت جنسی در گروه‌های آزمایش و کنترل					
پس آزمون		پیش آزمون		گروه	ابعاد هویت نقش جنسی
انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین		
۳/۵۴	۲۴/۵۰	۳/۸۰	۲۴/۷۹	کنترل	خصوصیت‌های مردانه
۶/۶۰	۵۲/۲۹	۳/۷۹	۲۴/۴۳	آزمایش	
۵/۲۰	۳۱/۱۸	۵/۶۱	۳۱/۷۱	کنترل	خصوصیت‌های زنانه
۶/۱۹	۴۵/۳۹	۵/۵۶	۳۲/۲۱	آزمایش	

همان‌گونه که در جدول ۱ مشاهده می‌کنید، میانگین خصوصیات مردانه و زنانه از ابعاد هویت جنسی در گروه آزمایش از مرحله پیش‌آزمون به مرحله پس‌آزمون افزایش یافته است. نرمال بودن توزیع داده‌ها از طریق آزمون کولموگروف اسمیرنوف و برابری واریانس‌ها از طریق آزمون همگنی واریانس لون نشان داد که شرط نرمال بودن و برابری واریانس‌ها در پیش‌آزمون رعایت شده است.

دوفصلنامه مشاوره کاربردی، دانشگاه شهید چمران اهواز (دوره ۸، سال هشتم، پاییز و زمستان ۹۷ شماره ۲)

همچنین مقادیر F در چهار آزمون معنی‌داری تحلیل واریانس مانند اثر پیلایی، لامبدای ویکلز، اثر هتلینگ و بزرگ‌ترین ریشه روی در سطح $p < 0/001$ معنادار می‌باشد. این نتایج نشان دهنده این هستند که دو گروه آزمایش و کنترل در متغیر وابسته (شکل‌گیری هویت) با یکدیگر تفاوت دارند.

جدول ۲

نتایج آزمون تحلیل کوواریانس ابعاد هویت نقش جنسی (خصوصیت مردانه) پس از کنترل پیش‌آزمون

شاخص	متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجموع مجذورات	نسبت F	سطح p
پیش‌آزمون	خصوصیات مردانه	۲۳۱/۲۲	۱	۲۳۱/۲۲	۲۲/۴۸	۰/۰۰۱
گروه	خصوصیات مردانه	۱۳۶/۳۷	۱	۱۳۶/۳۷	۱۳/۲۶	۰/۰۰۱
خطا	خصوصیات مردانه	۵۳۴/۷۹	۵۲	۱۰/۲۸	-	-

جداول ۲ نشان می‌دهد که آموزش هویت نقش جنسی خصوصیت مردانه بر تربیت جنسی در دانش‌آموزان گروه آزمایش نسبت به دانش‌آموز گروه کنترل در پس‌آزمون پس از کنترل پیش‌آزمون در سطح $p < 0/001$ ($F = 13/26$) تأثیر داشته است.

جدول ۳

نتایج آزمون تحلیل کوواریانس ابعاد هویت نقش جنسی (خصوصیت زنانه) پس از کنترل پیش‌آزمون

شاخص	متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجموع مجذورات	نسبت F	سطح p
پیش‌آزمون	خصوصیات زنانه	۲۰۱/۸۹	۱	۲۰۱/۸۹	۷/۶۵	۰/۰۰۸
گروه	خصوصیات زنانه	۳۶	۱	۳۶	۱/۳۶	۰/۲۴۸
خطا		۱۳۷۲/۰۳	۵۲	۲۶/۳۸	-	-

جداول ۳ نشان می‌دهد که آموزش هویت نقش جنسی خصوصیت زنانه بر تربیت جنسی در دانش‌آموزان گروه آزمایش نسبت به دانش‌آموز گروه کنترل در پس‌آزمون پس از کنترل پیش‌آزمون تأثیر نداشته است ($p = 0/248$, $F = 1/36$).

بحث

فرایند شکل‌گیری هویت جنسی، فرایند دامنه‌دار می‌باشد که در طی مهر و موم‌های متمادی و به‌طور معمول تا دوران میان سالی در حال تحول می‌باشد او سرعت رشد این نوع هویت به‌ویژه تا مهر و موم‌های قبل از نوجوانی قابل ملاحظه می‌باشد. آموزش‌های غیرمستقیم و مستقیم نقشی اساسی در

شکل‌گیری هویت جنسی دارد. در این پژوهش به بررسی تأثیر آموزش مستقیم بر شکل‌گیری هویت جنسی پرداخته شده. در ایران، توسعه هویت جنسی با استفاده از آموزش مستقیم کمتر مورد وثوق قرار گرفته است. همین موضوع باعث خسارت‌هایی در سطح تعاملات اجتماعی و به ویژه در خردسالان و کودکان شده است. نتایج این تحقیق نیز به تأثیر مثبت تربیت جنسی بر توسعه هویت جنسی دانش‌آموزان تأکید دارد.

در تمام تحقیقاتی که به نوعی به بررسی و تأثیر موضوع تربیت جنسی پرداخته شده است بر لزوم اجرای این عوامل مهم تربیتی به‌طور مستمر و متناسب با سن کودک برای دستیابی به دانش جنسی درست و در نتیجه هویت جنسی سالم تأکید کرده‌اند و آن را امری مهم و ضروری در روند رشد جنسی کودک می‌دانند. هویت جنسی که به‌طور کلی تشخیص ذهنی فرد از خود به عنوان مرد یا زن است از کودکی شروع می‌شود و ارتباط نزدیکی با نقش جنسیتی فرد در جامعه دارد بنابراین دو نیروی قوی فیزیولوژیکی و یادگیری اجتماعی در تعامل با یکدیگر به شکل‌گیری هویت جنسی کمک می‌کنند (Di Siglie, 2000). این بخش از هویت در کودکان همراه با پرسش‌های جنسی از حدود ۲/۵ سالگی آغاز می‌شود. در این زمان کودک قادر است خود و دیگران را به عنوان دختر یا پسر تشخیص دهد. در فرایند تحول هویت جنسی که شامل ثبات جنسی و استواری جنسی می‌باشد، کودک به تدریج، علی‌رغم وجود تغییرات ظاهری در لباس یا رفتار، به پایدار ماندن جنسیت خود و سپس دیگران آگاه می‌شود. لازم به ذکر است که کودک قبل از رسیدن به مرحله استواری جنسی برای تشخیص جنسیت بر اساس دستگاه تناسلی از دانش کافی برخوردار نمی‌باشد؛ بنابراین شکل‌گیری هویت جنسی پایدار در فرزندان یکی از مهم‌ترین و دشوارترین و در عین حال ظریف‌ترین وجوه تربیتی است که سهم بزرگی در آینده کودک ایفا می‌کند.

تربیت جنسی درست و به‌موقع می‌تواند در شکل‌گیری هویت جنسی سالم در کودکان بسیار مؤثر باشد، زیرا سلامت جنسی و سلامت روانی آن‌ها را در مراحل بعدی تضمین می‌کند. تربیت جنسی متناسب با روند رشد کودکان باعث می‌شود کنجکاوی‌های جنسی کودکان سرکوب نشود و همچنین خطر منحرف شدن ذهن کودکان را نسبت به مسائل جنسی کاهش دهد بنابراین لازم است کودک برای رسیدن به یک هویت جنسی سالم خودش را بشناسد و درک عمیقی از جنسیت خودش به عنوان دختر یا پسر پیدا کند (Kohlberg, 1969). لذا با تربیت جنسی درست و مستمر و متناسب با سن، کودک با تفاوت‌های دختر و پسر چه از لحاظ آناتومی و چه شخصیتی آگاهی می‌یابد و با قسمت‌های مختلف بدنش آشنا می‌شود و اندام‌های خصوصی بدن را همراه با نام صحیح آن‌ها یاد می‌گیرد. به کار بردن نام صحیح در مورد اندام‌های خصوصی و به‌ویژه ناحیه تناسلی برای جلوگیری از طرح‌واره‌های ناسازگار در آینده بسیار حائز اهمیت می‌باشد. کودکان تمایل دارند که بدانند از کجا آمده‌اند و چگونه بچه درون شکم مادر قرار می‌گیرد و یا سؤالات دیگری از این قبیل که ذهن کودکان را به خود مشغول کرده است و تنها در سایه تربیت جنسی می‌توان به مشغولیات ذهنی آن‌ها پاسخ درست داد و رشد هویت جنسی سالم را در

آن‌ها تقویت کرد. البته باید توجه داشت که در روند تربیت جنسی، نقش جنسیتی باید متناسب با آناتومی و فیزیولوژی بدن کودک باشد.

نتیجه گیری

چنانچه تربیت جنسی مورد غفلت قرار بگیرد، احتمالاً هویت جنسی کودک دچار مشکل می‌شود و شاهد اختلال‌های شایع جنسی در میان فرزندان مان می‌باشیم. در نتیجه ذهنیت فرد از جنسیت خویش با اندام جنسی زمان تولدش متفاوت می‌شود و از آنجایی که سلامت جنسی یکی از ارکان سلامت روانی افراد می‌باشد در صورت بروز اختلال، دیگر جنبه‌های حیات روانی و ارتباطی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد و آن‌ها را دچار مشکل می‌کند (Ghalandari & Rafiee, 2014). کنجکاوی‌ها و سؤال‌های جنسی خواه‌ناخواه در ذهن کودکان ایجاد می‌شود و ناآگاهی و ناتوانی در پاسخ به سؤالات کودکان باعث می‌شود تا آن‌ها در زمینه مسائل جنسی دچار سردرگمی شوند. لذا تربیت جنسی شیوه پیشگیرانه‌ای است که برای ایمن نگه‌داشتن کودک مطرح می‌شود.

از جمله محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به تأثیر پیش آزمون و عامل خطای تاریخچه که می‌تواند بر پس آزمون تأثیر بگذارد اشاره کرد. پیشنهاد می‌شود اجرای طرح تربیت جنسی در مهدهای کودک و مدارس توسط افراد متخصص در این حوزه به‌صورت جدی‌تری اجرا شود و پژوهش‌گران به‌صورت کاربردی تحقیقات بیشتری در این زمینه انجام دهند

سپاسگزاری

از همه بچه‌هایی که در این تحقیق همکاری لازم را داشته‌اند تشکر می‌نمائیم.

Reference

- Abroshan, M., & Arimandi, S. (2013). Representation of gender stereotypes in Persian books of the fifth year of elementary school. *Journal of Sociology of Education*, 3(3), 7-40. (Persian)
- Allen, B., Timmer, S. G., & Urquiza, A. J. (2016). Parent-Child Interaction Therapy for sexual concerns of maltreated children: A preliminary investigation. *Child Abuse & Neglect*, 56, 80-88.
- Atkinson, R., & others. (2000). *Hilgard's introduction to psychology*. Mohammad Taghi Baraheni. (1395). Tehran: Roshd. 24(13). (Persian)

- Berzonsky, M. D. (2003). Identity style and well-being: Does commitment matter? *Identity, 3*(2), 131-142.
- Bjorklund, D. F. (1989). *Children's thinking: Developmental function and individual differences*. Thomson Brooks/Cole Publishing Co.
- Di Ceglie, D. (2000). Gender identity disorder in young people. *Advances in Psychiatric Treatment, 6*(6), 458-466.
- Ghalandari, Z., & Rafiee, A. (2015). *The importance of paying attention to the role of parents in shaping the gender identity of children. International Conference on Psychology and Behavioral Sciences*, Tehran, Semnan Seminar of Mehr Ishraq, Tehran University Conferences Center. (Persian).
- Honararvaran, N. (2016). Gender Identity: How to develop gender identity in children. Workshop package. (Persian).
- Kahani A, Fakhri Shojaeim P. (2003). *Gender Identity disorders (GID) transsexualism*. Tehran: Taimorzade Publication; 1-80. (Persian).
- Kanani, M., Hamidifar, A., & Gorbani, A. (2017). Impact of social media on the Gender identity of mothers and girls in Rasht. *Journal of Social Development, 3*(11), 97-128.
- Khazraee Rad, L. (2017). *The effect of sexual education on family health. International Conference on New Studies and Researches in the Field of Education and Psychology of Iran*. Oom, Islamic Studies and Research Center, Soroush Hekmat Mortazavi, (3). (Persian)
- Kohlberg, L. (1966). *A cognitive-developmental analysis of childrens sexrol concepts and attitudes*. In E. E Maccoby (Ed), the development of sex defferences (pp. 82-173). Stanford, CA: Stanford university press.
- Mackin, M. L., Loew, N., Gonzalez, A., Tykol, H., & Christensen, T. (2016). Parent perceptions of sexual education needs for their children with autism. *Journal of Pediatric Nursing, 31*(6), 608-618.
- Movahedian, Z. (2016). The necessity and goals of sexual education for children and adolescents and the factors affecting it in the family, *New National Conference on Education in Iranian Educational System*, Ardakan, Islamic Azad University, Ardakan Branch, (1). (Persian)
- Schertz, Laufer, Silvera & McBride, (2008). "A Cross-Cultural Validation of a Gender Role Identity Scale in Marketing". *International Marketing Review, 25*(3), 312-323. (Persian)
- Sommart, J., & Sota, C. (2013). The effectiveness of a school-based sexual health education program for junior high school students in Khon Kaen, Thailand. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 91*, 208-214.
- Movahedian, Z. (2016). *The necessity and goals of sexual education for children and adolescents and the factors affecting it in the family*. New National Conference on Education in Iranian Educational System, Ardakan, Islamic Azad University, Ardakan Branch. (Persian)
- Sadock, B., & Sadock, V. (2015). *Kaplan and Sadock's Synopsis of Psychiatry*. In H. Ganjee. (ed.). Tehran: Savalan. (Persian)

دوفصلنامه مشاوره کاربردی، دانشگاه شهید چمران اهواز (دوره ۸، سال هشتم، پاییز و زمستان ۹۷ شماره ۲)

Sommart, J., & Sota, C. (2013). The effectiveness of a school-based sexual health education program for junior high school students in Khon Kaen, Thailand. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 91, 208-214.

© 2019 by the authors. Licensee SCU, Ahvaz, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license) (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>).